

СУДОВЕ РІШЕННЯ У СПРАВАХ ЗА ПОЗОВАМИ ДО ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ І ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ*

Анна Штефан,

*завідувач сектора авторського права НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України*

Інститут рішення суду є одним з центральних в структурі науки цивільного процесуального права України, адже судовий розгляд закінчується ухваленням рішення суду (ч. 3 ст. 208 ЦПК), судове рішення є підсумком судового розгляду справи. Вся діяльність по здійсненню правосуддя у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації спрямована на винесення рішення суду: починаючи з порушення цивільної справи, всі здійснювані судом процесуальні дії спрямовані до однієї мети — формування заключного акту правосуддя [1, 228].

Сутність судового рішення та вимоги, яким воно повинно відповідати, були предметом дослідження численних українських та російських процесуалістів — В. В. Комарова, В. А. Мусіна, В. І. Тертишнікова, М. К. Треушнікова, Н. О. Чечиної, Д. М. Чечота, М. Й. Штефана. Але судове рішення як акт правосуддя є складною та багатогранною категорією, тому подальші наукові пошуки і розгляд різних підходів до з'ясування правової природи судового рішення залишаються актуальними.

Метою дослідження у запропонованій статті є визначення сутності судового рішення у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації.

Результати дослідження. Сутність рішення суду полягає в тому, що воно є вольовим актом держави. Вирішуючи від імені держави справу за позовом до засобу масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації, суд підтверджує існування чи відсутність певних правовідносин, суб'єктивні права та обов'язки. Рішенню належить ключова роль в цивільному процесі, воно є тим кінцевим актом правосуддя, на який спрямована діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі.

Встановлення наявності чи відсутності правовідносин, прав та обов'язків сторін, вирішення справи по суті завжди пов'язане із застосуванням норми права. Певною мірою судове рішення і саме наділяється силою закону та є обов'язковим для виконання тими особами, щодо яких воно винесене, тобто за своїми властивостями рішення суду прирівнюється до норми прав. Але рішення не діє замість норми права чи паралельно з нормою права; саме по собі, у відриві від застосованої норми, рішення не встановлює ні загальних, ні індивідуальних правил поведінки [2, 251]. Сутність судового рішення, його правова природа й сила як акта правосуддя, механізм впливу на поведінку суб'єктів спірних правовідносин визначаються значенням і змістом норм права,

* Стаття друкується в авторській редакції

ЗАХИСТ ПРАВ

якими оперує суд з метою врегулювання спірних правовідносин [3, 77–78]. Порухене чи оспорюване право, свобода чи інтерес, принижені честь, гідність і ділова репутація самі ґрунтуються на правовій нормі, при порушенні прав захисту потребує і сама норма, а судові рішення є певним значенням, спрямованим на захист закону. Судове рішення — це акт застосування норм права, який індивідуалізує від імені держави права та обов'язки, що містяться в нормах права, застосовує їх до конкретних осіб [4, 166].

Рішення суду може виконати функцію захисту порушеного права, свободи чи інтересу, принижених честі, гідності і ділової репутації тоді, коли рішення є переконливим, зрозумілим і справедливим, тобто наданий ним захист відповідає встановленим судом обставинам та закону, що регулює спірні правовідносини. Нормами цивільного процесуального законодавства встановлені вимоги, яким має задовольняти рішення суду: законність та обґрунтованість (ст. 213 ЦПК).

Законність є категорією судового рішення, що означає правильне застосування судом при розгляді і вирішенні справи норм матеріального і процесуального права, які підлягають застосуванню, правильне вирішення спору по суті неможливе без застосування відповідної норми матеріального права і дотримання встановленої законом процесуальної форми [5, 292]. Обґрунтованість рішення означає, що рішення ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, одержаними у визначеному законом порядку і дослідженими в судовому засіданні (ч. 3 ст. 213 ЦПК).

В теорії цивільного процесуального права до рішення суду висувуються й інші вимоги, яким рішення має задовольняти. Так, рішення повинно

бути повним, мати вичерпний характер. Це означає, що суд своїм рішенням повинен дати всебічну та повну відповідь на всі вимоги і заперечення сторін, що розглядалися судом [6, 406]. В рішенні повинно бути сформульовано, що саме постановив суд за кожною позовною вимогою, наприклад, визнати поширену інформацію недостовірною, зобов'язати відповідача опублікувати спростування цієї інформації, стягнути з відповідача на користь позивача компенсацію немайнової шкоди у визначеному судом розмірі. Отже, в судовому рішенні міститься владне підтвердження правовідносин між сторонами процесу та визначення їх правової поведінки [7, 220].

Судове рішення повинно бути визначеним, категоричним, таким, в якому чітко вирішене питання про наявність чи відсутність прав та обов'язків у сторін та інших учасників процесу. У рішенні не може встановлюватися альтернативне право сторони чи альтернативне право вибору порядку виконання рішення; дія судового рішення не може ставитися в залежність від настання чи ненастання певних обставин.

Дослідники проблем цивільного процесуального права зазначають також, що рішення суду повинно бути легітимним. Легітимність полягає не лише у відповідності рішення суду правопорядку та визнаним міжнародним стандартам, а і в тому, що забезпечується судом у спосіб «критики закону» при врахуванні прав і свобод людини та меж судового розсуду [8, 5].

Перш ніж ухвалити рішення у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації, суд повинен встановити всі обставини справи та визначити, які обставини підтверджені належними і допустимими доказами, на підставі чого зробити висновки про те, чи підлягають задоволенню позовні вимоги в цілому чи частково. Законність та обґрунтованість судового

рішення у справах досліджуваної категорії забезпечується встановленням наступних обставин:

1. Чи доведений факт поширення (підготовки до поширення) інформації. Під поширенням інформації в цілому розуміють доведення її до відома третіх осіб будь-яким способом, за умови здатності сприйняття останніми змісту поширеної інформації [9, 208]. Якщо недостовірна інформація розміщена на Інтернет-сторінці, яка заблокована та недоступна користувачам мережі, таке викладення інформації не буде вважатися поширенням, оскільки вона не буде доведеною до відома третіх осіб; якщо інформація зашифрована за допомогою спеціальних символів, які неможливо прочитати, це також не можна вважати поширенням інформації через неможливість сприйняття її змісту. Якщо інформація не була поширена або не була підготовлена до поширення, не існуватиме підстав для задоволення позову до засобу масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації. Суд повинен дослідити, якими доказами підтверджується факт поширення або підготовки до поширення недостовірної інформації і чи доведений цей факт за допомогою визначених законом відповідних засобів доказування в процесі судового розгляду справи.

2. Чи доведений факт поширення (підготовки до поширення) інформації відповідачем. У розглядуваній категорії справ поширенням інформації буде опублікування друкованими засобами масової інформації статей, заміток, інтерв'ю тощо та повідомлення, здійснені теле- чи радіоорганізаціями у їх передачах; підготовкою до поширення — підготовка до друку чи випуску в ефір статей, заміток, інтерв'ю тощо. З метою встановлення розглядуваної обставини справи, окрім врахування наданих позивачем доказів, суд в ході судового розгляду справи може запитати у відповідача/відповідачів, чи не заперечують вони факт поши-

рення інформації саме ними. Потреба у доказуванні того, що спірна інформація поширена саме відповідачем, пов'язана з тим, що у зв'язку з появою численних публікацій в мережі Інтернет не завжди можна встановити особу, що здійснила поширення інформації. Так, Л. звернувся з позовом до громадської організації «Українська правда» і просив визнати недостовірною та такою, що принижує його честі і гідність, опубліковану на сайті <http://www.pravda.com.ua> інформацію. Розглянувши дану справу, Печерський районний суд м. Києва дійшов висновку, що позивач не довів факт поширення інформації саме відповідачем: адреса в мережі Інтернет не може вважатися засобом масової інформації, оскільки Законом України «Про телекомунікації» Інтернет визначено як всесвітню інформаційну систему загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами. Оскільки доказів того, що спірна інформація була розміщена на сайті <http://www.pravda.com.ua> саме відповідачем, позивач не надав, суд дійшов висновку, що позовні вимоги задоволенню не підлягають [10].

3. Якщо позов стосується захисту ділової репутації — чи здійснює позивач якийсь вид діяльності та, відповідно, чи має репутацію. Репутація не виникає автоматично, а формується протягом якогось проміжку часу та є певним оцінюванням діяльності особи з боку суспільства як суб'єкта даної діяльності — творчої, наукової, виробничої, професійної тощо. Якщо ж особа не здійснює ніякої діяльності, відповідно, не може існувати репутації цієї особи, оскільки буде відсутнім оцінювання особи як представника певної сфери діяльності.

4. Чи стосується інформація прямо чи опосередковано особи позивача. Особа позивача у поширеній інформації повинна бути відокремленою, впи-

ЗАХИСТ ПРАВ

знаваною серед усіх інших осіб за якимись ознаками; якщо у поширеній або підготовленій до поширення інформації позивач прямо не називається, у позовній заяві має бути зазначено, на підставі яких ознак можна дійти висновку, що поширена або підготовлена до поширення інформація стосується особи позивача, а в ході судового розгляду справи цей факт повинен бути доказаний. Якщо поширена інформація повідомляє про те, що багато підприємств при виробництві товарів народного споживання використовують неякісну сировину, це не буде підставою для задоволення позовних вимог певного підприємства, оскільки це підприємство не було персоналізованим при такому поширенні інформації.

Прикладом того, як позивач може підтвердити факт поширення інформації щодо нього, коли в поширеній інформації не зазначаються точні відомості про позивача, є наступний випадок. Т. пред'явив позов до ТОВ «Редакція газети «Факти та коментарі», ТОВ «Редакція газети «Вечірні вісті», ТОВ «КП-Паблікейшнс» про захист честі, гідності і ділової репутації та компенсацію немайнової шкоди. Позовні вимоги обґрунтував тим, що у газеті «Факти та коментарі», а пізніше і в газеті «Вечірні вісті» були опубліковані статті, в яких повідомлялися негативні і недостовірні відомості про позивача: що він бив своєю колишню дружину та принижував її, здійснював психічний тиск на дитину, інші відомості. При цьому прізвище Т. було змінено на співзвучне, про що прямо зазначено у статтях, проте було вказане справжнє ім'я позивача. Суд дійшов висновку, що поширена інформація стосується саме позивача, оскільки кожна стаття містить фото його колишньої дружини, дату реєстрацію їхнього шлюбу та прізвище судді, під головуванням якого розглядалася справа про розлучення позивача з дружиною; ім'я сина позивача

та його колишньої дружини, факт проживання доньки колишньої дружини від першого шлюбу разом з нею та позивачем. Наведені відомості дозволяють ідентифікувати позивача як особу, про яку поширено недостовірну інформацію [11].

5. Чи є інформація недостовірною; якщо недостовірною є частина інформації — яка саме частина. Якщо інформація є правдивою, навіть за умови негативного характеру інформації, в особи, щодо якої поширено чи підготовлено до поширення інформацію, підстав для захисту честі, гідності і ділової репутації в порядку цивільного судочинства не буде. Позивач повинен описати у позовній заяві, чому інформація є недостовірною, в чому проявляється її недостовірність, а при судовому розгляді справи цей факт підлягає доказуванню.

6. Чи є поширена (підготовлена до поширення) інформація такою, що принижує честь, гідність і ділову репутацію позивача. Якщо поширена або підготовлена до поширення інформація є недостовірною, проте не принижує честі, гідності й ділової репутації — наприклад, про особу повідомлено, що вона є заступником директора підприємства, в той час як ця особа є керівником певного відділу — навряд чи поширення такої неправдивої інформації завдасть іншої шкоди інтересам особи.

7. Якщо відповідач посилається на підстави звільнення від відповідальності за поширення інформації, передбачені ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ст. 67 Закону України «Про телебачення та радіомовлення» — чи має місце факт запозичення інформації та чи встановлене джерело отриманої інформації.

8. Чи спричинена позивачу майнова шкода, якщо в позовній заяві міститься вимога про її відшкодування, і чи є вина відповідача у спричиненні такої шкоди. Наявність майнової шкоди,

спричиненої позивачу в результаті поширення чи підготовки до поширення відповідачем недостовірної інформації, яка принижує честь, гідність і ділову репутацію, має бути викладена у позовній заяві та позначена відповідними доказами, а при судовому розгляді справи позивач повинен цю обставину довести. Проте позивачі не завжди виконують свої обов'язки по доказуванню факту спричинення майнової шкоди, внаслідок чого їхні позовні вимоги судом відхиляються.

9. Чи спричинена позивачу немайна шкода, якщо в позовній заяві міститься вимога про її компенсацію, і чи є вина відповідача у спричиненні такої шкоди. Позивач у позовній заяві повинен зазначити, в чому полягає спричинена йому немайна шкода, як проявляється вина відповідача у спричиненні позивачеві немайнової шкоди, як визначається розмір спричиненої шкоди тощо, та довести ці обставини під час судового розгляду.

Дослідивши всі обставини справи за позовом до засобу масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації, суд у мотивувальній частині рішення повинен зазначити, до яких висновків він прийшов. Вмотивованість рішення суду відіграє провідну та вирішальну роль в законності та обґрунтованості рішення, тому в мотивувальній його частині необхідною є наявність системного відображення певним чином поясненого вибору і застосування судом норм матеріального права, які відповідають встановленим і підтвердженим належними доказами обставинам справи, і норм процесуального права, які визначають ставлення суду до застосованих ним підстав вирішення спору [12, 12–13]. На наш погляд, вмотивованість повинна бути ще одним критерієм, що однією вимогою, якій повинно відповідати рішення суду, адже саме вмотивованість відображає логічну та розумову діяльність судді щодо розглядуваної справи, той шлях мислен-

ня й оцінки обставин справи та доказів, яким пройшов суд в процесі розгляду справи.

Таким чином, рішення суду являє собою одночасно й акт підтвердження наявності чи відсутності між сторонами спору певних правовідносин, і наказ суду діяти відповідно до встановлених судом прав та обов'язків, і акт застосування норм права, і процесуальний документ установленної форми, і юридичний факт, який породжує, змінює чи припиняє правовідносини [13, 7]. Проте факту ухвалення рішення не достатньо для набуття рішенням суду властивостей акта правосуддя. Саме набрання рішенням законної сили слугує запорукою стабільності забезпечених ним правовідносин та означає відповідність рішення суду першої інстанції вимогам законності та обґрунтованості.

Змістом законної сили охоплюються всі без винятку властивості, які може мати рішення суду, а наслідками набрання рішенням законної сили є:

- 1) обов'язковість для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян, виконання рішення на всій території України, а в окремих випадках — і за її межами (ч. 1 ст. 14 ЦПК);
- 2) виключність — після набрання рішенням суду законної сили сторони, треті особи із самостійними вимогами та їхні правонаступники не можуть заявляти в суді ту ж вимогу з тих же підстав, а також оспорювати в іншому процесі встановлені судом факти і правовідносини (ч. 2 ст. 223 ЦПК);
- 3) преюдиціальність — обов'язковість рішення для особи, в інтересах якої було розпочато справу (ч. 3 ст. 223 ЦПК);
- 4) неспростовність — після набрання рішенням законної сили воно не може бути предметом апеляційного оскарження (ч. 1 ст. 194 ЦПК);

5) незмінність — після проголошення рішення суду, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення (ч. 2 ст. 218 ЦПК).

Князев О. О. висловив точку зору, що перегляд заочного рішення є винятком з правила про незмінність рішення суду [14, 18]. Проте в юридичній літературі неодноразово підкреслювалося, що незмінним рішення стає з моменту проголошення, незалежно від набрання ним законної сили [1, 255]; рішення може бути скасоване чи змінене, але не в результаті повторного розгляду справи, а внаслідок перевірки правильності застосування судом норм матеріального чи процесуального права або в результаті виникнення нових істотних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи [15, 20]. Заочні рішення, ухвалення яких є досить поширеним у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації, мають складнішу процедуру набрання законної сили, проте встановлена статтею 232 ЦПК можливість скасування заочного рішення не означає, що ці рішення мають власти-

вість «змінності» на противагу «незмінності».

Висновки. Прийняття рішення суду є завершальним етапом розгляду справи за позовом до засобу масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації у суді першої інстанції. Чітке і неухильне дотримання судами вимог ЦПК України щодо повного і всебічного дослідження обставин справ за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації, приділення належної уваги доказам і доказуванню в процесі по кожній справі сприятиме ухваленню законних та обґрунтованих рішень, забезпеченню балансу між конституційним правом на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та правом на повагу до людської гідності і спростування недостовірної інформації. ♦

Список використаних джерел

1. Загайнова С. К. Судебные акты в механизме реализации судебной власти в гражданском и арбитражном процессе / С. К. Загайнова. — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 400 с.
2. Гражданский процесс. Учебник. Изд. 2-е, перераб. и доп. / Под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. — М. : Проспект, 1999. — 472 с.
3. Талан Л. Г. До питання про сутність судового рішення в цивільному й господарському судочинстві / Л. Г. Талан // Проблеми законності: акад. зб. наук. пр. / Відп. ред. В. Я. Тацій. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. — Вип. 103. — С. 75-81.
4. Тертышников В. И. Основы гражданского судопроизводства Украины / В. И. Тертышников. — Х. : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. — 256 с.
5. Жилин Г. А. Правосудие по гражданским делам: актуальные вопросы: монография / Г. А. Жилин. — М.: Проспект, 2010. — 576 с.
6. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : Академічний курс: Підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл / М. Й. Штефан. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. — 624 с.

7. Лупеник Д. Д. Судопроизводство по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации (опровержение недостоверной информации) / Д. Д. Лупеник — Х.: Харьков юридический, 2005. — 320 с.
8. Фазикош Г. В. Судове рішення в цивільному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого, Мін-во освіти і науки України / Г. В. Фазикош. — Х., 2008. — 20 с.
9. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Р. О. Стефанчук // Відп. ред. Я. М. Шевченко. — К.: КНТ, 2008. — 626 с.
10. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 21 березня 2008 року. — Справа № 2-492/08.
11. Рішення Святошинського районного суду м. Києва від 28 листопада 2011 р. — Справа № 2-252/11.
12. Тузов Н. А. Мотивирование и преюдиция судебных актов: Монография / Н. А. Тузов. — М.: РАП, 2006. — 152 с.
13. Андронов І. В. Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська націон. юрид. академія. Мін-ва освіти і науки України / І. В. Андронов. — О., 2008. — 20 с.
14. Князев А. А. Законная сила судебного решения: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / Моск. госуд. юрид. акад. / А. А. Князев. — М., 2004. — 29 с.
15. Безруков А. М. Преюдициальная связь судебных актов / А. М. Безруков. — М.: Волтерс Клувер, 2007. — 144 с.

Надійшла до редакції 27.03.2012 року

ЦІКАВО ЗНАТИ

З ІСТОРІЇ ЕСКАЛАТОРА

Американський винахідник Джес Рено (Jesse Reno) 15.03.1892 року запатентував перший ескалатор. Назву ж *escalator* уперше використав у 1897 році Чарльз Сібергер (Charles D. Seeberger). Вона походить від латинського слова *scalae* — сходи. Вперше його продемонстрували як розвагу для туристів у 1894 році в Нью-йоркському парку Коні-Айленд.

Спочатку ескалатори мали вигляд гладких рухомих доріжок без сходів. Трохи пізніше їх забезпечили поручнями, а сучасний вигляд ескалатор отримав 1921 року.

Перший ескалатор серійного виробництва був виготовлений компанією «Отіс елевейтор» і експонований на Паризькій виставці у 1900 році. Пізніше він був встановлений у філадельфійському універсальному магазині фірми «Гімбеля», де ним користувалися до 1938 року.

За матеріалами:

[http://uk.wikipedia.org/wiki,
president.org.ua/news/news-225554](http://uk.wikipedia.org/wiki,president.org.ua/news/news-225554)